

Łukasz Kamiński

Panorama dolnośląskiej opozycji

Za każdym dziejowym wydarzeniem stoją konkretne osoby. Czasem niesie je wiatr historii, czasem to one ją współtworzą. Wśród tych, których indywidualne decyzje wywarły największy wpływ na bieg wydarzeń, stoją niewątpliwie ludzie Solidarności.

W trzydziestą rocznicę Sierpnia '80 ukaże się pierwszy tom *Encyklopedii Solidarności*. Całość wydawnictwa zawierać będzie ponad pięć tysięcy biogramów i ok. trzy tysiące haseł rzeczowych. Około 15% z nich dotyczyć będzie Dolnego Śląska. Na pierwszy rzut oka wydaje się, że to sporo. Tymczasem w toku prac okazało się, że taką samą encyklopedię można by wydać dla samego Wrocławia, a drugą poświęcić dolnośląskiej opozycji.

Dlatego też, kiedy redakcja *Pamięci i Przyszłości* zaproponowała mi napisanie tekstu o najważniejszych ludziach dolnośląskiej Solidarności i ugrupowań wokół niej skupionych, w pierwszym odruchu uznałem to zadanie za niemożliwe do wykonania. Wszak nawet zestawienie nazwisk osób wartych wymienienia w formie indeksu zajęłoby cały numer pisma! Ponieważ jednak dolnośląscy opozycjoniści niejednemu raz udowodnili, iż nie ma zadań niemożliwych do wykonania, postanowiłem podjąć się wyzwania. Z góry jednak przepraszam, iż wiele osób, które na to zasługują, nie zostało wymienionych w tym artykule.

Geneza

Grunt dla narodzin Solidarności przygotowywali ludzie przedsierpniowej opozycji, którzy odegra-

li później dużą rolę zarówno podczas strajków, jak i w samym ruchu związkowym. Pierwszą organizacją tego nurtu był powstały 13 XII 1977 r. we Wrocławiu Studencki Komitet Solidarności, z którym aktywnie współpracowało kilkadziesiąt osób, wśród nich Marek Adamkiewicz, Jarosław Broda, Leszek Budrewicz, Marek Burak, Jerzy Filak, Aleksander Gleichgewicht, Danuta Stołęcka, Stanisław Siekanowicz. Wszystkich ich odnajdziemy na kartach historii Polski lat 80., z tym że pierwszy z nich wpływał na jej bieg w Szczecinie, a ostatni w Gorzowie Wlkp.

Ruchowi studenckiemu towarzyszyła opozycja „profesorska”, której główną formą aktywności były różnego rodzaju petycje i organizacja pracy samokształceniowej w ramach Towarzystwa Kursów Naukowych. Współzałożycielami TKN byli Mirosława Chamcówna, Roman Duda, Stanisław Hartman, Bolesław Gleichgewicht, Tadeusz Zipser, do których dołączyli później Andrzej Krzywicki i Jan Waszkiewicz.

Animatorem wrocławskiego środowiska ROPCiO był Adam Pleśnar, współtwórca Ruchu Wolnych Demokratów. W dużym stopniu autonomiczną działalność prowadził Leszek Skonka. Współzałożycielem i jednym z liderów Konfederacji Polski Niepodległej był Tadeusz Jandziszak.

Fot. M. Koch

W maju 1979 r. powstał Klub Samoobrony Społecznej Ziemi Dolnośląskiej, którego założycielami byli Krzysztof Grzelczyk, Zenon Palka i Piotr Starzyński. Organem Klubu był *Biuletyn Dolnośląski*, który do końca dekady lat 80. pozostanie jednym z głównych pism dolnośląskiej opozycji. Periodyk redagowali Jan Waszkiewicz oraz Kornel Morawiecki, już wówczas lider grupy przyjaciół, z których wielu odegra ważną rolę w przyszłych wydarzeniach.

Opozycja drugiej połowy lat 70. to nie tylko Wrocław. W wielu miastach działały osoby, które prowadziły kolportaż pism niezależnych, praktycznie wszyscy odnaleźli się później w szereгах Solidarności. Liderem skromnej grupki wałbrzyszan współpracujących z KOR był Jacek Pilchowski. Tadeusz Newelski w Pieszcach prowadził Punkt Konsultacyjno-Informacyjny ROP-CiO. I Kongres KPN odbył się w domu Zbigniewa Martynowskiego z Łądka Zdroju.

Ludzie Sierpnia

26 VIII 1980 r. rozpoczął się strajk we Wrocławiu, protest szybko rozszerzył się na cały Dolny Śląsk. Protest poprzedziła aktywna działalność dolnośląskich opozycjonistów, propagujących postulaty

gdańskie. Na czele Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego stanął Jerzy Piórkowski. Rzecznikiem prasowym MKS był Władysław Frasyniuk. Na terenie VII Zajezdni MPK znalazło się wielu wrocławskich opozycjonistów. W strajku w Gdańsku uczestniczył Mariusz Wilk z wrocławskiego SKS, członek redakcji biuletynu strajkowego *Solidarność*, a w stanie wojennym współautor słynnej *Konspiracy*.

W Wałbrzychu MKS powstał dwa dni później, kierował nim Jerzy Szulc, a jego zastępcami zostali Jan Sęk i Stanisław Wróbel. Zapomnianą zasługą wałbrzyszan jest podpisanie 2 IX 1980 r. trzeciego w kolejności porozumienia z delegacją władz.

W województwie legnickim nie powstał jednolity ośrodek strajkowy, co było zapowiedzią późniejszych podziałów. Protestami w kopalniach rud miedzi kierowali Andrzej Poroszewski i Ryszard Sawicki, strajkiem kierowców PKS Marcin Broński, którego zastępcą był Zdzisław Gaul, zaś na czele KS w hutach miedzi „Głogów” i „Legnica” stali odpowiednio Czesław Dobropolski i Jan Ziemiński.

W Jeleniej Górze jedyny poważniejszy strajk objął tamtejsze MPK. Szefem Komitetu Strajkowego był Stefan Nowak.

Fot. M. Koch

Związek i okolice

Po podpisaniu porozumień sierpniowych komitety strajkowe przekształcały się w założycielskie. Na czele wrocławskiego MKZ stał J. Piórkowski, a w jego skład wchodził Władysław Frasyniuk, Hubert Hanusiak, Zbigniew Kopystyński, Mieczysław Laska, Edward Majko, Karol Modzelewski (pomysłodawca nazwy związku), Andrzej Pawlik, Kazimierz Pieprz, Zbigniew Przydział, Zdzisława Rak, Antoni Skinder, Adam Skowroński, Czesław Stawicki, Tomasz Surowiec, Fryderyk Świerkosz, Krzysztof Turkowski, Bogdan Ziobrowski.

W Wałbrzychu szefem MKZ został J. Szulc, a pierwsze prezydium komitetu tworzyli Jan Sęk i Stanisław Wróbel (zastępcy przewodniczącego), J. Pilchowski (sekretarz), J. Biliński (skarbnik), Franciszek Gostomczyk, Henryk Kapłon, Kazimierz Przystacki, Edwin Stachowiak i Fryderyk Świerkosz.

W województwie legnickim powstały trzy równorzędne struktury. Lubińskim komitetem kierował R. Sawicki, głogowskim Cz. Dobropolski, zaś na czele MKZ w Legnicy stanął Jerzy Węglarz.

Najpóźniej MKZ powstał w województwie jeleniogórskim, przewodniczył mu Roman Niegosz, którego zastępowali Waldemar Borek, Lecha Ka-subski, Andrzej Piesiak i Chrystoforosz Tulasz.

We Wrocławiu powstała pierwsza w kraju Wszechnica Związkowa. Jej współtwórcami było grono naukowców (m.in. Adam Galos, Czesław Hernas, Adolf Juzwenko, Aleksander Labuda, Jan Selwa, Mieczysław Zlat), zaś bieżącą pracą kierowała Barbara Labuda. Największym wzięciem cieszyły się wykłady z historii najnowszej, które wygłaszali głównie Adam Basak, A. Juzwenko i Włodzimierz Suleja.

Intensywnie rozwijały się szkolenia związkowe, czym początkowo kierował L. Skonka. Ponieważ jednak szybko zaczął uprawiać w ramach MKZ własną politykę, zastąpił go A. Labuda.

Najbardziej widoczną komórką wrocławskiego MKZ było Biuro Interwencyjne, którym kolejno kierowali H. Hanusiak i Adam Skowroński. Ten drugi zasłynął jako „pogromca dyrektorów”, doprowadzając do usunięcia ponad stu partyjnych nominatów z funkcji kierowniczych.

Głównym pismem wrocławskiego MKZ, a później Zarządu Regionu, była *Solidarność Dolnośląska*, której redaktorem naczelnym początkowo był Maciej Zięba, wkrótce zastąpiony przez J. Brodę. Legnicką *Solidarnością Zagłębia Miedziowego* kierował Henryk Nazarczuk, a organem wałbrzyskiego MKZ *Niezależne Słowo* – Antoni Matuszkiewicz.

Noc z 31 XIII na 1 IX 1980 r. Jerzy Piórkowski ogłasza zakończenie strajku. / Fot. M. Koch

W styczniu 1981 r., z inicjatywy Tadeusza Łączyńskiego i Włodzimierza Sodólskiego, powstała sekcja radiowa wrocławskiego MKZ, którą kierował A. Gleichgewicht. On też odegrał główną rolę w powstaniu we wrześniu 1981 r. Solidarności Polsko-Czeskiej (później –Czechosłowackiej).

W obronie swobody przekonań

W grudniu 1980 r. aresztowany został T. Jandziszak. W jego obronie dolnośląska Solidarność przeprowadziła wiele akcji, w których przodowała załoga wrocławskiego MPK. W składzie ogólnopolskiego Komitetu Obrony Więzionych za Przekonania znalazł się W. Frasyński.

W marcu 1981 r. we Wrocławiu powstał Międzyzakładowy Komitet Obrony Więzionych za Przekonania (później pierwszy człon nazwy zmieniono na „Regionalny”). W jego skład wchodził m.in. Jerzy Bernat, M. Chamiec, Marian Filar, Bogusław Girin (przewodniczący), Henryk Górny, Karina Jandziszak, Jerzy Jasnosz, Z. Kopystyński, Tomasz Korolewicz, Jerzy Kuras, Zbigniew Mazurek, Janusz Młynarz, Tadeusz Mocała, Jerzy Piasecki, A. Pleśnar, Maciej Ruszczyński, Zygmunt Staszewski, Andrzej Warzyński.

Jesienią Dolny Śląsk „dorobił się” własnych więźniów politycznych. Aresztowani zostali K. Morawiecki (za publikację w *Biuletynie Dolnośląskim* apelu do żołnierzy sowieckich) i Ch. Tułas (za działalność w KPN). Obu pod presją Solidarności zwolniono, przed sądem odpowiadali z wolnej stopy.

Po zamordowaniu ks. Jerzego Popiełuszki we Wrocławiu powstał Komitet Obrony Praw Człowieka, który zapoczątkował ruch podobnych komitetów monitorujących represje wobec działaczy opozycji. W jego skład wchodził: Czesław Czapliski, Tytus Czartoryski, Edward Folcik, Idzi Gagattek, Andrzej Gwiazda, S. Helski, Lothar Herbst, T. Jandziszak, Z. Kopystyński, Antoni Lenkiewicz, Edward Majko, Wojciech Myślecki, Romuald Nowicki, Andrzej Olszewski, Halina Pidek-Łopuszańska, Zbigniew Przydział, Władysław Sidorowicz, Mieczysław Tarnowski, K. Turkowski, J. Waszkiewicz, Jerzy Weber, Jan Winnik, Andrzej Wiszniewski, M. Zlat.

W marcu 1987 r. powstała dolnośląska Komisja Interwencji i Praworządności, którą tworzyli Marek Jakubiec, Antoni Lenkiewicz, Ryszard Matusiak, Z. Przydział, Mieczysław Tarnowski, J. Winnik i Julian Zawadzki.

Spotkanie Lecha Wałęsy z abp. Gulbinowiczem, czerwiec 1981 r. / Fot. M. Koch

Za i przeciw makroregionowi

Już jesienią 1980 r. narodził się pomysł powołania wielkiego makroregionu NSZZ „Solidarność”, z siedzibą we Wrocławiu. Założenia funkcjonowania tej struktury przygotowali jeden z doradców MKZ Krzysztof Seniuta i szef Ośrodka Prac Społeczno-Zawodowych K. Pieprz.

Ostatecznie w składzie Regionu Dolny Śląsk znalazły się tylko trzy województwa (legnickie, wałbrzyskie i wrocławskie) oraz tzw. ziemie (boleślawiecka, brzeska, kamiennogórska, krotoszyńska, nowosolska, rawicko-górska, sycowska i zgorzelecka).

Przewodniczącym Zarządu Regionu wybrany został W. Frasyński (jego najsilniejszym konkurentem był Tadeusz Rogosz). W skład prezydium weszli czterej wiceprzewodniczący – Piotr Benarz, R. Sawicki, J. Szulc, J. Winnik, rzecznik finansowy (Józef Pinior), sekretarz (Eugeniusz Szumiejko), rzecznik prasowy (Stanisław Huskowski), a także członkowie: Janusz Bałenkowski, Teofil Frankowski, Romuald Halicki, Roman Kloc, Alfred Kozioł, A. Labuda, E. Majko, K. Modzelewski, Marek Petruszewicz, J. Pilchowski, Krystyna Sobierajska, Janusz Sobola, Józef Sołoduca, Stanisław Walczak, J. Waszkiewicz.

W terenie działalnością związkową, poza Zarządami Oddziałów w każdym województwie, kierowały Międzyzakładowe Komisje Koordynacyjne. W Regionie Dolny Śląsk działało ich łącznie 35, m.in. w Bystrzycy Kłodzkiej (szefował jej Bolesław Jaraczyński), Chojnowie (Zdzisław Malinowski), Chocianowie (Roman Czarnecki), Dzierżoniowie (T. Frankowski), Jaworze (Jerzy Gwiżdź), Kłodzku (Antoni Misiak), Nowej Rudzie (Kazimierz Przystacki, Zdzisław Przybył i Emil Krywejk), Ścinawie (Władysław Niwisiewicz), Świdnicy (Wiesław Modzelewski), Świebodzicach (Waldemar Setzer), Ząbkowicach Śl. (Łukasz Tuszyński), Złotoryi (Janina Pieprzka). MKK z Jaworzyny Śląskiej, Strzegomia i Żarowa połączyły się, ich pracą kierowali Henryk Cudejko i Jan Baca.

W stanie wojennym

Po wprowadzeniu stanu wojennego, we Wrocławiu – zgodnie ze statutem związku, powołano Regionalny Komitet Strajkowy NSZZ „Solidarność” Regionu Dolny Śląsk. W jego skład weszli W. Frasyński (przewodniczący), P. Bednarz (zastępca przewodniczącego), Jerzy Darmochwał, Edward Granic, H. Hanusiak, Władysław Ożarowski, J. Pinior, Cz. Stawicki, Ryszard Turka, Leszek Żołyński.

Fot. M. Michalak / OPIP

RKS szybko rozwinął obszerną działalność. Tadeusz Świerczewski organizował struktury zakładowe, K. Morawiecki zajmował się drukiem i kolportażem, Romuald Lazarowicz kierował pracą redakcji *Z Dnia na Dzień*, bezpieczeństwem i działalnością kontrwywiadowczą kierowali Marek Muszyński i Jan Pawłowski, Kancelarią przewodniczącego Tadeusz Jakubowski.

Bardzo trudno jest odtworzyć pełną listę działaczy dziesiątek Tajnych Komisji Zakładowych, nawet tych, którzy wchodzili w skład RKS. Byli wśród nich Kazimierz Cięciwa, Marek Falenta, Tadeusz Huskowski, Czesław Kubiak, Kornel Konieczny, Jerzy Malinowski, Wiesław Marynowski, Eugeniusz Olanicki, Mieczysław Sieradzki, Janusz Słowiński, Paweł Stagraczyński, Michał Stańczak, Janusz Wierzowiecki.

Funkcję przewodniczącego RKS po Frasyniuku do 1990 r. sprawowali kolejno P. Bednarz, J. Pinior, M. Muszyński, E. Szumiejko, Tomasz Wójcik.

Oczywiście struktury podziemne działały w całym regionie. Nie sposób tu wymienić wszystkich, ani nawet tych najważniejszych. W województwie legnickim w różnych okresach działalność konspiracyjną prowadzili m.in. Eugeniusz Krzysztof Brycki, Marian Faryniarz, M. Juniszewski, Jerzy

Jurkowski, Franciszek Kamiński, Henryk Karaś, Andrzej Kosmalski, Paweł Kotlicki, Marek Kozłowski, Grzegorz Laska, Jan Madej, Juliusz Mateńko, Stanisław Orzech, A. Poroszewski, Edward Rewers, Stanisław Sakwa, Zbigniew Skiba, Jan Sugański, Jacek Swakoń, Wojciech Swakoń, S. Śnieg, Marian Ryzewicz, Ryszard Zygmunt.

W Wałbrzychu po powrocie z emigracji w 1983 r. niekwestionowanym liderem konspiracji pozostawał M. Tarnowski. Wymienić należy także m.in. Jerzego Langerę, Ryszarda Mockę, Janusza Urlika.

W czerwcu 1982 r. K. Morawiecki odszedł z RKS i powołał Solidarność Walczącą. Szybko zyskała ona struktury także poza Dolnym Śląskiem. Z setek jej wrocławskich członków wymieńmy wchodzących w skład Rady (Paweł Falicki, Michał Gabriel, Jerzy Kocik, Maria Koziebrodzka, Cezariusz Lesisz, Hanna Łukowska-Karniej, K. Morawiecki, Andrzej Myc, Zbigniew Oziewicz, J. Pawłowski, Władysław Sidorowicz) i Komitetu Wykonawczego (K. Morawiecki, A. Myc, H. Łukowska-Karniej, Wojciech Mysłęcki i Andrzej Zarach).

Ofiary

Pisząc o ludziach Solidarności nie sposób nie wspomnieć o tych, którzy poświęcili dla niej swoje

życie. Podczas pacyfikacji przez ZOMO strajku na Politechnice Wrocławskiej nad ranem 15 XII 1981 r. zmarł inż. Tadeusz Kostecki.

31 VIII 1982 r. we Wrocławiu zastrzelony został Kazimierz Michalczyk, w Lubinie zaś Michał Adamowicz, Mieczysław Poźniak i Andrzej Trajkowski.

W październiku 1982 r. w Jeleniej Górze na skutek nieustannych szykan i brutalnych prób werbunku ze strony SB samobójstwo popełnił Kazimierz Majewski. Do dziś niewyjaśniona pozostaje sprawa Lesława Martina, członka Komisji Rewizyjnej Zarządu Regionu, który w styczniu 1985 r. najprawdopodobniej padł ofiarą „nieznanych sprawców”.

Ludzie Kościoła

Solidarność i inne ruchy opozycyjne mogły zawsze liczyć na opiekę Kościoła. Pierwszy wśród kapłanów wspierających związek, i to nie tylko z racji pełnionej funkcji, był arcybiskup metropolita wrocławski Henryk Gulbinowicz. Służył on Solidarności nie tylko radą, wsparciem w obliczu represji, ale także godził się na ryzykowne akcje na czele z przechowywaniem związkowych funduszy w stanie wojennym.

Wśród licznych duchownych pomagających w różny sposób Solidarności byli m.in.: we Wrocławiu o. Adam Białek OFMCap, Mirosław Drzewiecki, Andrzej Dziełak, o. Antoni Dudek OFM, Stanisław Orzechowski, Adam Wiktor, o. Ludwik Wiśniewski OP, w Bielawie Marian Kopko (do 1985 r. w Legnicy), w Dzierżonowie Stanisław Araszczuk i Sylwester Irla, w Głogowie Eugeniusz Jankiewicz, w Głuszyca Wiesław Ciesielski i Józef Molenda, w Kłodzku Bronisław Jeleń TJ i Ludwik Ryba TJ, w Legnicy Władysław Józków, w Lubinie Wiesław Migdał, w Polkowicach Zbigniew Dołhoń, w Świdnicy Dionizy Baran i Augustyn Oleksy, w Nowej Soli Ryszard Śleboda OFMCap, w Świebodzicach Janusz Barski, w Wałbrzychu Bogusław Wermiński i Julian Żrałko.

Rolnicy

Inicjatorem niezależnej działalności wśród rolników był Stanisław Helski, który wraz z Adamem Konopackim w województwie wałbrzyskim już we wrześniu 1980 r. tworzył Chłopski Komitet

Inicjatywy Społecznej. Równoległe struktury Solidarności Wiejskiej tworzyła Maria Szczygielska. W województwie legnickim liderem ruchu był w tym czasie Zdzisław Harasimowicz.

Po powstaniu NSZZ „Solidarność” Rolników Indywidualnych na czele jego wojewódzkich struktur stanęli Z. Harasimowicz (Legnica), Kazimierz Bińkowski (Wrocław) i Ryszard Muszyński (Wrocław, później zastąpiony przez Edmunda Galka).

W stanie wojennym opozycyjna działalność rolników nie przybrała większego zasięgu. Angażowali się w nią m.in. Tytus Czartoryski, S. Heliski, A. Konopacki, Wojciech Machnicki, M. Szczygielska, Romuald Winciorek i Marian Zagórny.

Studenci

Już we wrześniu 1980 r. zaczęto tworzyć niezależną organizację studencką. W składzie Komisji Koordynacyjnej Tymczasowych Komitetów Założycielskich Niezależnego Samorządnego Związku Studentów we Wrocławiu znaleźli się Marek Burak (zastąpiony przez Marka Śniecińskiego), Zbigniew Filipczak, Jacek Leśkow, Sławomir Najniger i Jan Sobczyk. NSZS wkrótce wszedł w skład ogólnopolskiego NZS.

W stanie wojennym przez pewien czas działalność prowadzono w ramach Akademickiego Ruchu Oporu, który tworzyli m.in. Krzysztof Bąkowski, Dorota Bochen, Rafał Guzowski, Mirosław Jasiński, Paweł Kasprzak, Mirosław Kisiel, Dariusz Kłos, Marian Krzemiński, Adam Lipiński, J. Leśków, Lech Lipiński, Wojciech Misiński, Edyta Możanowicz, Aleksandra Natalli, Jakub Pigoń, Jarosław Świętek, Wojciech Wojnarowicz, Bogdan Zdrojewski i Wiesław Żywicki. Później angażowali się także m.in. Marek Berdowski, Ryszard Czarnecki, Wojciech Hann, Krzysztof Jakubczak, Paweł Kasprzak, Paweł Kocięba, Jarosław Łuczak, Mirosław Spychalski.

Odrodzenie ruchu studenckiego przypada na rok akademicki 1986/87. Szczególną rolę odgrywała wówczas uniwersytecka grupa samorządowa „Dwunastka” (Krzysztof Albin, Tomasz Bolanowski, Zuzanna Dąbrowska, Dariusz Derda, Henryk Feliks, Krzysztof Jakubczak, Paweł Kocięba, Radosław Molendowicz, Jarosław

Obremski, Piotr Pawełczyk, Paweł Skudlarski, Tomasz Szaynok). Podobną grupę na Politechnice tworzyli Tomasz Błaszczak, Maciej Cieślak, Piotr Lorenc, Artur Olszewski, Dariusz Stanek, Janusz Zajączkowski.

Za reprezentantów ostatniego pokolenia opozycyjnego NZS uznać można członków Międzyuczelnianego Komitetu Strajkowego z maja 1989 r. Byli to Marek Grześkowiak (AE), Ewa Gosiewska (Akademia Medyczna), Paweł Janiszewski (Akademia Muzyczna), Jerzy Gawer (AR), Wiesław Gierus i Artur Olszewski (PWt), Igor Wójcik (PWSSP), Jacek Protasiewicz i Grzegorz Schetyna (UWr).

Młodzież

Zaangażowanie opozycyjne nie ominęło także młodzieży szkół średnich. W październiku 1980 r. z inicjatywy uczniów III LO we Wrocławiu powołano Międzyszkolny Uczniowski Komitet Odnowy Społecznej. Jego czołowymi działaczami byli Wojciech Bolanowski, Piotr Gomułkiewicz, Paweł Grabiec, Piotr Kolbusz, Bogdan Moszkowski, Wojciech Niżyński, Dariusz Ściepuro, Władysław Stasiak, Magda Tomkalska i Marek Wojtasiewicz.

W powołaniu ogólnopolskiej Federacji Młodzieży Szkolnej we wrześniu 1981 r. obok wrocławian uczestniczyli także reprezentanci Świdnicy i Wałbrzycha. Jerzy Jesionowski z wałbrzyskiego Technikum Energetycznego został członkiem Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego FMS.

W okresie stanu wojennego i tzw. normalizacji na Dolnym Śląsku powstało kilkanaście konspiracyjnych organizacji młodzieżowych. Przez dłuższy czas działały tylko dwie. Pierwszą był Młodzieżowy Ruch Oporu „Solidarność” (od 1985 r. w Solidarności Walczącej), kierowany przez Zbigniewa Jagiełło i Dariusza Kędrę. Drugą – wrocławski Międzyszkolny Komitet Oporu (m.in. Robert Butwicki, Paweł Kieruzal, Rafał Kosmański, Sławomir Kowalik, Waldemar Kras, Robert Prus, Adam Samuel, Wojciech Śliwiński, Sławomir Sobieszek, Benita Sokołowska). W styczniu 1989 r. MKO zjednoczyło się z wałbrzyskim Ruchem Młodzieży Niezależnej, którego liderem był Mariusz Grabowski.

Radio

Pluralizm panował w „podziemnym” eterze. Pierwszą sekcją radiową RKS kierował Jacek Lipiński, drugą tworzył J. Weber. Jako pierwsza audycję nadała ekipa Radia Solidarność Walcząca, kierowana przez Romualda Lazarowicza. Jej kolejnymi szefami byli Krzysztof Tenerowicz i Jan Krusiński.

Radiem Solidarność kierował wprawdzie T. Jakubowski, a następnie Tadeusz Kozar. Grupą „stawiaczy” nadajników zarządzał Zygmunt Pelc. Z kolei szefem Radia NZS był Robert Kazubowski.

Oświata

Bardzo aktywne na Dolnym Śląsku było środowisko oświatowe. Już w gdańskim strajku nauczycieli w listopadzie 1981 r. z terenu Dolnego Śląska udział wzięli m.in. Piotr Bruest (Kłodzko), Maciej Juniszewski (Jawor), Janusz Mulawa (Wałbrzych), Michał Ossowski (Świdnica), Tadeusz Romanowski (Świdnica), Stanisław Śnieg (Lubin).

W stanie wojennym – mimo masowych represji – środowisko nauczycielskie nadal było aktywne. W ruch oświaty niezależnej angażowali się m.in. Józef Ambroszko, Janusz Czachorowski, Ryszard Hałas, Maria Hernas, Janusz Laska, Tadeusz Patrzałek, Grażyna Tomaszewska. Konspiracyjnej Dolnośląskiej Radzie Edukacji przewodniczył J. Waszkiewicz.

Ludzie kultury niezależnej

Wrocław był jednym z centrów ruchu kultury niezależnej. Najłatwiejszym kryterium doboru osób do przedstawienia w takim krótkim tekście jest wskazanie na laureatów Nagrody Kulturalnej Solidarności. Jako pierwsza otrzymała ją grupa *Nie samym teatrem*, założona przez aktorów wywodzących się z Teatru Polskiego (m.in. Andrzej Falkowski, Zbigniew Karnecki, Bogusław Kierc, Danuta Kierc, Joanna Ładyńska, Andrzej Makowiecki, Stanisław Melski, Edwin Tomasz Petrykat, Jarosław Szymkiewicz, Andrzej Wilk, Kazimierz Wysota).

Laureatem nagrody był także Jerzy Ryba, kierujący Galerią „Na Ostrowie” oraz redakcja pisma literackiego *Obecność* (w różnych okresach tworzyli ją Rafał Bubnicki, Lothar Herbst, Krzysztof

SOLIDARNOŚĆ

GŁOSUJ NA

BARBARĘ LABUDĘ

KANDYDATA DO SEJMU

LECH WAŁĘSA

Fot. ZNIO

Hoffmann, Jacek Mulak, Janusz Stolarczyk, Zbigniew Śmigielski, Maciej Ratajczak).

Nagrodę Kulturalną Solidarności otrzymał także twórca Pomarańczowej Alternatywy Waldemar Fydrych.

Partie i nie tylko

Kierowanie Solidarnością Polsko-Czeską po A. Gleichgewichtcie przejął w stanie wojennym M. Jasiński. W późniejszym okresie ważną rolę odebrał przewodnik sudecki i działacz studencki Mieczysław Piotrowski.

Wrocław był jednym z ważniejszych ośrodków Ruchu Wolność i Pokój. Jego twórcami byli L. Budrewicz, Zuzanna Dąbrowska, Grzegorz Francuz, Radosław Gawlik, Waław Giermek, Marek Krukowski, Wiesław Mielcarski, Tomasz Wacko, Jerzy Żurko. W późniejszym czasie zaangażowali

się także Piotr Golema, Erazm Humienny, Maciej Furmanek, Grzegorz Majewski, Zofia Olszewska, A. Olszewski, R. Prus.

T. Jandzszak po rozłamie w KPN współtworzył Polską Partię Niepodległościową. Po jego emigracji czołowymi działaczami na Dolnym Śląsku byli Z. Kopystyński, Piotr Lorenc i Wojciech Machnicki.

Jednym z liderów Polskiej Partii Socjalistycznej był J. Pinior. Skupił on wokół siebie sporą grupę działaczy – Czesław Borowczyk, Z. Dąbrowska, P. Golema, Ewa Kapała, Andrzej Kowalski, G. Majewski, Małgorzata Ponulak, Jolanta Skiba, Jacek Suchorowski, Iwona Tyszkiewicz, później także Robert Gołaś, Ryszard Kaźmierczak i Jarosław Wardega.

U progu wolności

Ostatnim etapem bardziej masowego zaangażowania była kampania wyborcza w 1989 r. (tudzież w przypadku SW, PPS i innych grup – antywyborcza).

Pierwszy Komitet Obywatelski na Dolnym Śląsku powołał w Wałbrzychu M. Tarnowski. We Wrocławiu W. Frasyniuk szefem KO mianował A. Juzwenkę, kluczową funkcję sekretarza sprawował Rafał Dutkiewicz, a kampanią zarządzał L. Budrewicz.

W Jeleniej Górze komitetem kierował Jerzy Lachowicz, a w Legnicy Tadeusz Pokrywka. W całym regionie powstały dziesiątki lokalnych komitetów.

*

Niniejszy tekst, mimo swojej objętości, dotyka tylko wierzchołka góry lodowej. Wymieniono w nim kilkadziesiąt nazwisk, a powinno się znaleźć kilka tysięcy. Miejmy nadzieję, że wszystkie godne tego osoby (a także setki struktur – zwłaszcza prasa niezależna) znajdą swoje miejsce w *Dolnośląskiej Encyklopedii Solidarności*, o której powstanie warto w 30. rocznicę powstania związku zaapelować.